

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Μέσα απ'τον χορό στους γείτονες μιλώ.
Ένα διαθεματικό πρότζεκτ των γειτονικών λαών»

Πτυχιακή εργασία της φοιτήτριας : Ταμανάμη Δήμητρας – Ελένης
Α.Ε.Μ. : 4180
Εξάμηνο : 8^ο

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Σέμογλου Κλεονίκη
Β' βαθμολογητής: Γρίβα Ελένη

Απρίλιος, 2020

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Λέξεις κλειδιά	3
Summary	3
Keywords.....	3
Εισαγωγή	4
Α΄ Μέρος	6
Αλβανία	6
Βουλγαρία.....	14
Σερβία	17
Ιταλία.....	19
Β΄ Μέρος	22
Πρώτη ημέρα δραστηριοτήτων	22
Δεύτερη μέρα δραστηριοτήτων	25
Τρίτη ημέρα δραστηριοτήτων	30
Τέταρτη ημέρα δραστηριοτήτων.....	34
Συμπεράσματα - Επίλογος.....	38
Βιβλιογραφία	39

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αναφέρεται σε ένα διαθεματικό project που αφορά τους παραδοσιακούς χορούς των γειτονικών λαών της Ελλάδας, αλλά και σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που προωθούν τη συνεργασία και τη φιλία των λαών. Συγκεκριμένα, οι χώρες για τις οποίες γίνεται λόγος είναι η Σερβία, η Ιταλία, η Αλβανία και η Βουλγαρία. Παρουσιάζονται οι παραδοσιακοί χοροί κάθε χώρας καθώς επίσης και έθιμα που επικρατούν σε αυτές. Ωστόσο, γίνεται και μια γενικότερη γνωριμία με τις συγκεκριμένες χώρες, καθώς δεν λείπουν τα στοιχεία για την ιστορία της κάθε μιας, έτσι ώστε να υπάρξει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα.

Διαβάζοντας την εργασία γίνεται αντιληπτό πως ο χορός, εκτός από μορφή καλλιτεχνικής και αθλητικής έκφρασης, είναι και ένας τρόπος διδασκαλίας, αφού μέσα από δραστηριότητες που βασίζονται σε αυτόν μπορούν οι μαθητές να διδαχθούν τα σχολικά μαθήματα. Έτσι, παρουσιάζεται και εξηγείται η διαθεματικότητα, οι αρχές τις οποίας χρησιμοποιήθηκαν για να δημιουργηθεί η κάθε δραστηριότητα του project. Οι δραστηριότητες που το αποτελούν, έχουν συγκεκριμένο στόχο και χρόνο η κάθε μια και η πραγματοποίησή τους βασίζεται στη συμμετοχή των μαθητών, αφού είναι εκείνοι που τις εκτελούν, έχοντας έτσι ρόλο ουσιαστικό και βασικό.

Λέξεις κλειδιά

Διαθεματικότητα, project, Ιταλία, Βουλγαρία, Αλβανία, Σερβία, χορός, παράδοση, δραστηριότητες

Summary

The present work refers to an interdisciplinary project that concerns the traditional dances of the neighboring peoples of Greece, but also to educational activities that promote the cooperation and friendship of the peoples. Specifically, the countries in question are Serbia, Italy, Albania and Bulgaria. The traditional dances of each country are presented as well as the customs that prevail in them. However, a more general acquaintance is made with the specific countries, as there is no lack of data on the history of each one, so that there is a more complete picture. Reading the work, it is understood that dance, apart from being a form of artistic and athletic expression, is also a way of teaching, since through activities based on it, students can be taught school lessons. Thus, interdisciplinarity is presented and explained, the principles of which were used to create each project activity. The activities that constitute it, have a specific goal and time each one and their realization is based on the participation of the students, since they are the ones who perform them, thus having an essential and basic role.

Keywords

Interdisciplinary, project, Italy, Bulgaria, Albania, Serbia, dance, tradition, activities

Εισαγωγή

Η Ελλάδα είναι μια ευρωπαϊκή χώρα, συγκεκριμένα ανήκει στη νοτιοανατολική Ευρώπη και στη βαλκανική χερσόνησο. Γείτονές της έχει την Αλβανία, τη Βόρεια Μακεδονία, τη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Ιταλία και στα βορειοανατολικά την Τουρκία. Οι ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ αυτών των χωρών είναι αρκετές και σημαντικές σε τέτοιο βαθμό ώστε να αποτελούν ορισμένα από τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Οι χώρες για στις οποίες θα γίνει αναφορά είναι η Αλβανία, η Σερβία, η Βουλγαρία και η Ιταλία. Ιδιαίτερα θα γίνει λόγος για έθιμα, συνήθειες και χορούς της παράδοσης των χωρών αυτών.

Ο χορός είναι μορφή καλλιτεχνικής και αθλητικής έκφρασης η οποία γενικά αναφέρεται στην κίνηση του σώματος, συνήθως ρυθμική και σύμφωνη με τη μουσική. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας μέσω του σώματος. Έτσι μπορούν να εκφραστούν διάφορα συναισθήματα. Ο χορός μπορεί να έχει διάφορες μορφές, μπορεί να έχει σύγχρονο ή παραδοσιακό ύφος, καθώς η παράδοση σχετίζεται άμεσα με την έννοια αυτή. Μέσα από τον χορό γίνονται αντιληπτά στοιχεία και γεγονότα ενός τόπου, αφού σε πολλές περιπτώσεις οι παραδοσιακοί χοροί έχουν συμβολικό χαρακτήρα από τον βηματισμό και τον ρυθμό, μέχρι την ονομασία και του γενικότερου ύφους των χορευτών. Η σπουδαιότητα των παραδοσιακών χορών δεν πρέπει να αμφισβητείται, καθώς αποτελούν ορισμένα από τα σημαντικότερα στοιχεία στη ζωή των ανθρώπων από τα πρώτα χρόνια της γέννησης τους.

Σε κάθε σημαντική στιγμή της ζωής τους για να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους, καταφεύγουν στη μουσική και το χορό. Οι Έλληνες από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους είχαν άμεση σχέση με το χορό. Η μεταφυσική τους αγωνία θεραπευόταν με τη θρησκεία που εκδηλωνόταν με ύμνους, λατρευτικούς χορούς και τελετές. Ο γάμος συνοδευόταν από χορό και μουσική ενώ όταν η ζωή έφτανε στο τέρμα της, η μουσική της νεκρικής ακολουθίας και τα μοιρολόγια αποχαιρετούσαν τον άνθρωπο. Ουσιαστικά υπήρχε η ανάγκη να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, να εκφράσουν τη χαρά ή τη λύπη τους, χωρίς να αντιλαμβάνονται πως εκείνη τη στιγμή έκαναν τέχνη.

Καθώς οι σύγχρονες κοινωνίες εύκολα μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πολυπολιτισμικές, η εκπαίδευση οφείλει να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στην ενσωμάτωση, στην ένταξη και στην ομαλή κοινωνικοποίηση των μαθητών όλων των εθνικοτήτων, προωθώντας έτσι τον αλληλοσεβασμό απέναντι στις παραδοσιακές αρχές και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του κάθε έθνους. Επιπρόσθετα, η επαφή αυτή με την παράδοση άλλων λαών βοηθά και τους Έλληνες μαθητές ως προς την ανάπτυξη της κουλτούρας τους και τη συμφιλίωση όλων μεταξύ τους.

Συνεπώς, η εργασία αυτή αποτελεί θέμα της διαθεματικής εκπαίδευσης η οποία όμως έχει έναν διαπολιτισμικό χαρακτήρα και χρησιμοποιεί παιδαγωγικούς και μακροπρόθεσμους στόχους, που θα έχουν θετική αντανάκλαση στην κοινωνία. Έτσι, θα παρουσιαστεί ένα ταξιδιωτικό project κατά τη διάρκεια του οποίου θα ο αναγνώστης

θα έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει ήθη, έθιμα, παραδόσεις και χορούς από την κάθε χώρα. Η διαδικασία θα πραγματοποιηθεί στα πλαίσια ενός ταξιδιωτικού project το οποίο θα παρουσιαστεί στους μαθητές εντός του σχολικού προγράμματος και συγκεκριμένα στη διάρκεια του μαθήματος της ευέλικτης ζώνης και θα έχει ως βασικούς αποδέκτες τους μαθητές. Θα είναι, δηλαδή, ένα project δημιουργημένο για τα παιδιά με δραστηριότητες και παιχνίδια που θα συμμετέχουν τα ίδια. Έτσι, θα επισημανθεί πώς μέσα από τον χορό μπορούν να διδαχθούν πολλά μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου, όπως τα μαθηματικά, η ιστορία, η γλώσσα.

Α' Μέρος

Αλβανία

Η Αλβανία είναι μία χώρα που βρίσκεται στα νοτιοδυτικά Βαλκάνια και έχει ως πρωτεύουσα τα Τίρανα. Συγκριτικά με την Ελλάδα υπολογίζεται πως διαθέτει 4,5 φορές μικρότερη έκταση και πως ο πληθυσμός της είναι ο μισός , γεγονός που φανερώνει πως είναι αρκετά πιο πυκνοκατοικημένη. Το όνομα Αλβανία από τη μεσαιωνική ελληνική λέξη Αλβανός, φέρεται να υποδεικνύεται, για πρώτη φορά, από τον Πτολεμαίο τον Γεωγράφο και αφορά κάποια αντίστοιχη φυλή της περιοχής. Παρόλα αυτά, οι πρώτες πηγές που αναφέρονται με βεβαιότητα στο συγκεκριμένο Βαλκανικό λαό βρίσκονται σε ανώνυμο Βουλγαρικό γραπτό του 11ου αιώνα και στο έργο του Μιχαήλ Ατταλειάτη. Οι Βυζαντινοί συγγραφείς ονομάζουν τη σημερινή χώρα Αλβανία και τους κατοίκους Αλβανούς και Αρβανίτες από τον 11ο αιώνα.

Στον οικονομικό τομέα είναι γνωστό πως η βάση της οικονομίας της βασίζεται στη αγροτική εργασία, ενώ σταδιακή αύξηση παρουσιάζει και ο τουρισμός με αποτέλεσμα να σημειώνονται θετικά βήματα προς την επούλωση της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η χώρα. Ωστόσο, παρά τις οικονομικές δυσκολίες παραμένει μία χώρα που δεν έχει χάσει τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της είτε αυτά αφορούν ήθη και έθιμα, είτε αυτά αφορούν τα παραδοσιακά φαγητά της.

Συγκεκριμένα αναφέρεται πως τα Τίρανα είναι η μεγαλύτερη πόλη της Αλβανίας και έγινε επίσημη πρωτεύουσα του κράτους το 1920, αποτελώντας και την χαρακτηριστικότερη πόλη της χώρας και την πιο ιδιαίτερη καθώς περιβάλλεται ως επί το πλείστον από λόφους, με το Όρος Νταιτ στα ανατολικά και μια κοιλάδα να ανοίγει αμυδρά στα βορειοδυτικά με θέα στο βάθος της Αδριατικής. Η ονομασία της πιθανόν οφείλεται στην Αλβανική λέξη të pëna δηλαδή πεσμένα (για αυτό τον λόγο και ο

πληθυντικός ΤΑ Τίρανα) εννοώντας τις κατολισθήσεις από το βουνό Νταιτ, στους πρόποδες του οποίου είναι χτισμένη η πρωτεύουσα. Αυτή είναι η πιο αξιόπιστη εκδοχή για την ονομασία της πόλης και δεν έχει καμία σημασιολογική συγγένεια με τους Τυράνους.

Στη συνέχεια, το βίντεο κάνει λόγο για το Εθνικό μουσείο των Τιράνων, το οποίο παρέχει την δυνατότητα στους μαθητές να γνωρίσουν την ιστορία της Αλβανίας και να λάβουν πληροφορίες που θα τους φανούν χρήσιμες έτσι ώστε να εξοικειωθούν ευκολότερα και να κατανοήσουν καλύτερα την κουλτούρα της χώρας. Το μουσείο έχει διάφορους χώρους, καθένας εκ των οποίων αντιπροσώπευε και μια ιστορική περίοδο. Η ξενάγηση ξεκινάει από την αρχαιότητα καθώς τα Τίρανα αποτελούν μια πόλη με μακρόχρονη ιστορία. Συγκεκριμένα, η πόλη έχει εποικηθεί εδώ και 10.000 έως 30.000 χρόνια πριν, την περίοδο δηλαδή της Παλαιολιθικής εποχής, γεγονός που αποδεικνύεται από ανασκαφές που έγιναν κοντά στο όρος Νταιτ και στο σπήλαιο Παλούμπα και ανακαλύφθηκαν εργαλεία που ανήκουν στη συγκεκριμένη εποχή. Δεν είναι λίγοι οι αρχαιολόγοι που υποστηρίζουν πως τα Τίρανα και τα προάστιά τους είναι γεμάτα από Ιλλυρικά τοπωνύμια, καθώς τα περάσματά τους είναι από τις αρχαιότερα κατοικημένες περιοχές στην Αλβανία. Η αρχαιότερη ανακάλυψη στην πόλη ανήκει σε κτήριο ρωμαϊκής εποχής το οποίο σήμερα έχει μετατραπεί σε εκκλησία και το ψιφιδωτό της δάπεδο αποτελεί ένα μοναδικό δημιούργημα που χρονολογείται στον 3^ο αιώνα μ. Χ. Άλλη μια απόδειξη του ρωμαϊκού πολιτισμού είναι το κάστρο του Ταρκάνου ή Θεράντα που χτίστηκε από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό το 520 μ. Χ και ανακαινίσθηκε από τον Αχμέτ πασά Τοπτάνι το 18^ο αιώνα, υπολείμματα του οποίου βρίσκονται στην οδό Μουράτ Τοπτάνι.

Επίσης, υπάρχουν πληροφορίες στο βίντεο σχετικά με την γενικότερη αρχαία ιστορία της χώρας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται πως οι πρώτοι κάτοικοι οι οποίοι κατοίκησαν εκεί ήταν Ιλλυριοί, με τα αρχαιολογικά ευρήματα όμως να μην είναι ικανά

να αποδώσουν μία σαφή εικόνα του πολιτισμού αυτών των ανθρώπων. Από τα γνωστότερα στοιχεία σχετικά με την παρουσία των Ιλλυριών αποτελούν οι πρακτικές που ακολούθησαν στην πολιτική σκηνή, καθώς κατά τον 6^ο και 7^ο αιώνα π. Χ σχημάτισαν βασιλεία γύρω από πολέμαρχους που αντιμάχονταν μεταξύ τους στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας τους, αφού δεν υπήρχε ενότητα ανάμεσα στα Ιλλυρικά φύλα. Επιπλέον, οι Ιλλυρικοί είχαν αναπτύξει σχέσεις με τους Έλληνες, αν και υπήρξαν στιγμές που συγκρούστηκαν με ελληνικές φυλές, όπως των Χαόνων και των Μολοσσών στην Ήπειρο, του μακεδονικού βασιλείου αλλά και με των κατοίκων της Επιδάμνου και της Απολλωνίας, κατά την ίδρυση των ελληνικών αποικιών, δύο περιοχές όπου ζούσαν επίσης Ιλλυριοί. Ωστόσο, η άποψη των ιστορικών δεν αναφέρει του Ιλλυριούς ως μοναδικούς προγόνους των Αλβανών αλλά κάνει λόγο και για άλλους βαλκανικούς λαούς όπως τους Θράκες και τους Δάκες.

Σύμφωνα με τα όσα μαθαίνουμε, η Αλβανία δέχτηκε πολλές επιδρομές και από τα εδάφη της πέρασαν διάφοροι πολιτισμοί. Κατακτημένη από τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, η Ιλλυρία οργανώθηκε ως ρωμαϊκή επαρχία με το όνομα Illyricum (Ιλλυρικών), η οποία διαιρέθηκε αργότερα στις επαρχίες της Δαλματίας και της Παννονίας. Οι γαίες που συνιστούν τη σύγχρονη Αλβανία περιλαμβάνονταν στη Δαλματία. Αργότερα, στο Ιλλυρικών θα περιληφθεί μεγάλο μέρος της βαλκανικής χερσονήσου, συμπεριλαμβανόμενης της Ελλάδας, καθώς ο ελληνικός πολιτισμός που επικρατούσε την εποχή εκείνη στην ευρύτερη περιοχή, είναι φανερός και αποδίδεται στα ελληνικά ονόματά τους.

Η σημερινή Αλβανία παρέμεινε υπό Ρωμαϊκή και στη συνέχεια Βυζαντινή κυριαρχία, μέχρις ότου άρχισαν να την κατακλύζουν οι Σλάβοι από το 548 και μετά και καταλήφθηκε από τη Βουλγαρική Αυτοκρατορία τον 9ο αιώνα. Μετά την εξασθένηση της Βυζαντινής και της Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας στα μέσα και στα τέλη του 13ου αιώνα, μερικά από τα εδάφη της σημερινής Αλβανίας καταλήφθηκαν από το Σερβικό Πριγκιπάτο.

Όση ώρα παρουσιάζονται οι πληροφορίες αυτές δείχνονται ταυτόχρονα εικόνες από τις αίθουσες του μουσείου ώστε τα παιδιά να αισθανθούν όσο πιο κοντά στη χώρα γίνεται, αλλά και οπτικό υλικό σχετικό με τις περιόδους που αναφέρονται στο βίντεο. Έτσι, όσο μαθαίνουμε για την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας τόσο στην πόλη των Τιράνων, όσο και γενικότερα στη χώρα, προβάλλεται και οπτικό υλικό σχετικό με τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Στις αρχές της εγκαθίδρυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, το γεωπολιτικό σκηνικό χαρακτηριζόταν από διάσπαρτα βασιλεία μικρών πριγκιπάτων. Οι Οθωμανοί είχαν στήσει τις φρουρές τους σε όλη τη νότια Αλβανία το 1415 και κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της Αλβανίας το 1431. Εντούτοις το 1443 ξέσπασε μια μεγάλη και μακροχρόνια εξέγερση υπό την ηγεσία του Αλβανού εθνικού ήρωα Σκεντέρμπεη, που διήρκεσε μέχρι το 1479, νικώντας πολλές φορές μεγάλους Οθωμανικούς στρατούς υπό τους σουλτάνους Μουράτ Β' και Μωάμεθ Β'. Ωστόσο, παρά τις όποιες προσπάθειες η

παραμονή των Οθωμανών στη χώρα ήταν μακρόχρονη και είχε ως αποτέλεσμα να υιοθετηθούν πολλά χαρακτηριστικά από τους Αλβανούς. Ιδιαίτερα στον τομέα της θρησκείας υπήρξε ισχυρή επίδραση καθώς, το Ισλάμ εδραιώθηκε στην Αλβανία ως τρίτη θρησκεία. Ο προσηλυτισμός αυτός προκάλεσε μαζική μετανάστευση Αλβανών προς τις Χριστιανικές Ευρωπαϊκές χώρες. Πολλοί Αλβανοί διέφυγαν στη γειτονική Ελλάδα όπως επίσης στην Ιταλία, κυρίως στην Καλαβρία και τη Σικελία.

Ένα ακόμα βασικό χαρακτηριστικό της τουρκικής παρουσίας στα Τίρανα και στην Αλβανία αποτελεί το ότι το 1614 ο ηγέτης Σουλεϊμάν Μπαρτζίνι ίδρυσε τζαμί, εμπορικό κέντρο και τουρκικά λουτρά, τα γνωστά χαμάμ. Επίσης, τον 19^ο αιώνα κατασκευάστηκε το Τζαμί Ετέμ Μπέη, από το Μολά Μπέη της Πετρέλα, για το οποίο εργάστηκαν οι καλύτεροι τεχνίτες της χώρας και ολοκληρώθηκε το 1821 από το γιο του Μολά. Έπειτα από μια περίοδο μαρασμού το 1816 υπό τον έλεγχο της οικογένειας Τόπτανι της Κρούγιας, άρχισαν να γίνονται προσπάθειες ώστε να σημειωθούν βήματα προόδου στην εκπαίδευση και να αυξηθεί ο πατριωτισμός των ανθρώπων μέσα από την γνώση και διδασκαλία κυρίως της γλώσσας τους, γεγονός που οδήγησε στο να αρχίσει να διδάσκεται το 1889 η αλβανική γλώσσα στα σχολεία και στη δημιουργία του πατριωτικού συλλόγου Μπασκίμι το 1908. Πέντε χρόνια αργότερα, στις 29 Ιουλίου του 1913, αναγνωρίστηκε από την διάσκεψη του Λονδίνου η ανεξαρτησία της Αλβανίας με πρώτο πρίγκιπα τον Γουλιέλμο του Βιντ.

Στη συνέχεια του βίντεο παρουσιάζεται η αίθουσα του μουσείου που έχει δημιουργηθεί με πληροφορίες για την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και στην κατάληψη του πριγκιπάτου της Αλβανίας από την Ιταλία από το 1939 έως το 1943. Η εισβολή του άξονα στη Γιουγκοσλαβία το 1941 είχε ως αποτέλεσμα την ενσωμάτωση κάποιων εδαφών με σημαντικό αλβανικό πληθυσμό στη χώρα. Συγκεκριμένα, η Αλβανία προσάρτησε μεγάλο μέρος του Κοσσυφοπεδίου, των Σκοπίων, την πόλη Τούτιν της κεντρικής Σερβίας και μέρος της ανατολικής πλευράς του Μαυροβουνίου. Το 1943 η Γερμανία κατακτά τη χώρα και σε συνεργασία με το εθνικιστικό κόμμα Balli Kombetar πολεμάνε το καθοδηγούμενο από κομμουνιστές εθνικό απελευθερωτικό μέτωπο της Αλβανίας. Μετά τη λήξη του πολέμου στη χώρα επικράτησε το κομμουνιστικό κόμμα υπό την ηγεσία του Ενβέρ Χότζα και του κόμματος εργασίας της Αλβανίας. Κατά την περίοδο αυτή οι θρησκευτικές ελευθερίες περιορίστηκαν δραστικά και πολλές μορφές λατρείας να τίθενται εκτός νόμου. Τον Αύγουστο του 1945 ο Νόμος Αγροτικής Μεταρρύθμισης προέβλεπε την εθνικοποίηση μεγάλων τμημάτων της ακίνητης περιουσίας που κατείχαν θρησκευτικές ομάδες (κυρίως Ισλαμικά βακούφια), καθώς και κτημάτων μοναστηριών και επισκοπών. Πολλοί πιστοί, ουλεμάδες και ιερείς, συνελήφθησαν, βασανίστηκαν και εκτελέστηκαν. Το 1949 ένα Νέο Διάταγμα για τις Θρησκευτικές Κοινότητες προέβλεπε ότι αυτές και όλες οι δραστηριότητές τους θα ελέγχονταν ποινικά μόνο από το κράτος.

Το 1967 ο Χότζα κήρυξε την Αλβανία το πρώτο «αθεϊστικό κράτος» στον κόσμο. Εκατοντάδες τζαμιά και δεκάδες Ισλαμικές βιβλιοθήκες που περιλάμβαναν ανεκτίμητα χειρόγραφα, καταστράφηκαν. Δε γλίτωσαν ούτε οι εκκλησίες και πολλές μετατράπηκαν σε πολιτιστικά κέντρα για τους νέους. Ο νέος νόμος απαγόρευε κάθε «φασιστική, θρησκευτική, πολεμοκάπηλη, αντισοσιαλιστική δραστηριότητα και προπαγάνδα». Το θρησκευτικό κήρυγμα επέσυρε ποινή φυλάκισης τριών έως δέκα ετών. Παρόλα αυτά πολλοί Αλβανοί συνέχισαν να θρησκευούνται μυστικά.

Το 1985 ο θάνατος του Χότζα φέρνει στην εξουσία τον Ραμίζ Αλία, ο οποίος παρά τις προσπάθειες που κατέλαβε να ακολουθήσει τα βήματα του προκάτοχου του, δέχτηκε πιέσεις τόσο από τις γενικότερες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές στην ανατολική Ευρώπη, όσο και από τις Η.Π.Α και τις εσωτερικές εξεγέρσεις και υπέγραψε το 1989 τη συμφωνία του Ελσίνκι για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιτράπηκε επίσης ο πλουραλισμός στην πολιτική έκφραση και το 1992 ο Αλία παραιτείται και την εξουσία αναλαμβάνει, μέσα από εκλογές, ο Σαλί Μπερίσα ο οποίος γίνεται ο πρώτος πρόεδρος του κράτους την περίοδο μετά την πτώση του κομμουνισμού.

Έπειτα, γίνεται λόγος για την γνωστότερη ιστορική πλατεία της Αλβανίας, την πλατεία Σκεντέρμπεη, το όνομα της οποίας οφείλεται στον εθνικό ήρωα της χώρας Γεώργιο Καστριώτη, άρχοντα και στρατιωτικό που αντιστάθηκε για χρόνια στην εισβολή των Οθωμανών. Το χαρακτηριστικότερο και σημαντικότερο που μπορεί κανείς να θαυμάσει και να επισκεφτεί στην πλατεία αυτή είναι η εθνική πινακοθήκη, το κτήριο της οποίας αποτελεί από μόνο του ένα αρχιτεκτονικό κόσμημα τόσο για την πόλη, όσο και για τη χώρα γενικότερα.

Σε αυτό στεγάζεται όλη η εικαστική ιστορία της χώρας των τελευταίων εφτά αιώνων, με εκθέματα που υπολογίζονται σε πάνω από 4.000. Τα έργα αυτά ανήκουν όχι μόνο σε Αλβανούς δημιουργούς αλλά και σε ξένους με εντυπωσιακότερα αυτά του μεσαίου ορόφου, δηλαδή της σοσιαλιστικής περιόδου, τα οποία απεικονίζουν κυρίως γυναίκες εργάτριες. Σίγουρα η τεχνική των ζωγράφων είναι αξιοσημείωτη, ωστόσο εκείνο που κεντρίζει το ενδιαφέρον του επισκέπτη είναι τα μηνύματα και ο συμβολικός χαρακτήρας των έργων. Η παρουσίαση γυναικών που ενώ δούλευαν σκληρά κάνοντας εργασίες που συνήθως γίνονται από άντρες και παρόλα αυτά είναι χαμογελαστές, δημιουργεί σε όποιον σταθεί απέναντι τους μία αίσθηση δυναμισμού και ανεξαρτησίας. Επίσης, σημαντικά είναι και τα έργα που ανήκουν στη μεσαιωνική περίοδο η τεχνοτροπία των οποίων αφήνει έκθαμβο τον επισκέπτη, ενώ τα γλυπτά της κομμουνιστικής περιόδου που στέκουν εντυπωσιακά στον κήπο της πινακοθήκης, θυμίζουν πως η τέχνη δεν είναι κάτι το απλό, το εύκολο, το δίχως τίμημα. Αντίθετα, πολλές φορές πληρώνεται με φυλακίσεις και εξορίες, βασανιστήρια και εκτελέσεις, όπως γνωστοποιείται και κάτω από σημάνσεις έργων των οποίων οι δημιουργοί βίωσαν τέτοιες καταστάσεις.

Μετά το τέλος της παρουσίασης της εθνικής πινακοθήκης, προβάλλεται ένας παραδοσιακός αλβανικός γάμος μέσα από τον οποίο τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν αρκετά από τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά και τα έθιμα της

χώρας. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται από τα μέλη ενός παραδοσιακού συλλόγου και δείχνει την διαδικασία που ακολουθείται καθώς και τα έθιμα που χρόνια τώρα σχετίζονται με τον γάμο. Αρχικά, αναφέρεται πως συνήθως οι γάμοι γίνονταν με προξενητή. Έναν στενό συγγενή ή φίλο ο οποίος παίρνοντας τη συγκατάθεση της οικογένειας του αγοριού πηγαίνει στην οικογένεια της κοπέλας προκειμένου να τους ενημερώσει σχετικά με τις προθέσεις της οικογένειας του αγοριού. Βέβαια ο ρόλος του προξενητή ξεκινούσε αφού η μητέρα, οι αδελφές και οι θείες του αγοριού είχαν κάνει οι ίδιες την επιλογή για το ποια θα ήταν η καλύτερη νύφη. Οι απαιτήσεις για τη μέλλουσα νύφη ήταν πολλές με κάποιες από αυτές να είναι πως έπρεπε να έχει όσο το δυνατόν περισσότερους αδερφούς και αδερφές γίνεται, η μητέρα της έπρεπε να έχει θηλάσει όλα της τα παιδιά η οικογένειά της έπρεπε να ανήκει σε γνωστό σόι όχι όμως στο ίδιο με αυτό του γαμπρού, ενώ οι συγγενείς της έπρεπε να μην έχουν σχέση αίματος με τους συγγενείς του γαμπρού για τουλάχιστον επτά γενιές. Επίσης, η οικογένεια της νύφης ήταν απαραίτητο να ξεχωρίζει για τη φιλοξενία και την εχεμύθειά της και σε περίπτωση που βρισκόταν μια τέτοια οικογένεια η ομορφιά και η ηλικία του κοριτσιού θεωρούνταν δευτερεύουσας σημασίας. Έπειτα, οι γυναίκες της οικογένειας συναντούν την κοπέλα και αν αποφασίσουν να προχωρήσει η γνωριμία των δύο νέων τότε αναλαμβάνει ρόλο ο προξενητής. Συγκεκριμένα ενημερώνει την οικογένεια της κοπέλας σχετικά με την οικογένεια του γαμπρού, ωστόσο δεν περιμένει απάντηση από την πρώτη επίσκεψη, αφήνει την οικογένεια να το σκεφτεί και φεύγοντας συνηθίζεται ο πατέρας ή ο μεγαλύτερος άντρας του σπιτιού να ξεπροβοδίζει τον προξενητή λέγοντας του «αν αυτό είναι μοιραίο να γίνει, ας γίνει». Χαρακτηριστικό είναι πως η λαϊκή αντίληψη θέλει τον προξενητή να έχει λυμένα τα κορδόνια των παπουτσιών του συμβολίζοντας έτσι πως δεν θα υπάρξει κανένα εμπόδιο στο σμίξιμο των δύο νέων.

Έπειτα, αφού δοθεί θετική απάντηση, καλούνται στο σπίτι της κοπέλας οι γεροντότεροι συγγενείς της οικογένειας μαζί με τον προξενητή και προσφέρεται σε αυτούς καφές από τον οποίο όμως ο προξενητής δεν θα πιεί εάν πρώτα δεν δεχθεί τα συγχαρητήρια από τον πατέρα της κοπέλας για την επιτυχή έκβαση του προξενιού και τον ερχομό του αρραβώνα. Στη συνέχεια, ως ένδειξη ότι ο αρραβώνας έχει ρυθμιστεί πίνουν όλοι μαζί τον καφέ που τους έχει σερβιριστεί και φεύγοντας από εκεί, ο προξενητής, επισκέπτεται το σπίτι του γαμπρού όπου τους ενημερώνει σχετικά με την απάντηση και έτσι ξεκινούν οι ετοιμασίες του αρραβώνα και δίνεται στον μεσολαβητή ένα δώρο. Το δώρο αυτό αρχικά ήταν κάλτσες που ονομάζονταν *shruta*, *meste* ή *kerute*, ενώ με το πέρασμα των χρόνων προστέθηκε στα δώρα και μια πετσέτα, αν και δεν έλειψαν οι φορές που το δώρο έπαιρνε τη μορφή χρηματικού ποσού.

Στη συνέχεια, πραγματοποιείται ο λόγος που είναι το πρώτο στάδιο της επίσημης τελετής του γάμου, με την παρουσία του προξενητή να κρίνεται απαραίτητη. Η διαδικασία αυτή γίνεται πάντα βράδυ και διαρκεί έως το μεσημέρι της επόμενης μέρας, στο σπίτι του γαμπρού όπου όλοι οι παρευρισκόμενοι ονομάζονται *prites*, δηλαδή αυτοί που καλωσορίζουν τους καλεσμένους. Τις επόμενες μέρες και μέχρι να

γίνει ο γάμος η κοπέλα φοράει πάντα ένα λευκό μαντήλι στο κεφάλι ως ένδειξη του αρραβώνα, ενώ οι έξοδοι της από το σπίτι είναι περιορισμένοι. Στην Αλβανία ο γάμος δεν κρατάει μία αλλά τέσσερις ημέρες οι οποίες είναι γεμάτες από συνήθειες χρόνων. Την πρώτη ημέρα συνηθίζεται να πηγαίνουν οι καλεσμένοι στο σπίτι του γαμπρού ώστε να δώσουν τις ευχές τους και τους σερβίρονται από ανύπαντρες κοπέλες παραδοσιακά εδέσματα όπως το Μπρέϊκ, είδος αλμυρής πίτας που μαγειρεύεται στο τηγάνι και έχει ως γέμιση κάποιο κρέας με σπανάκι, αλλά και το γνωστό γλυκό του μπακλαβά το οποίο είναι από τα πλέον συνηθισμένα γλυκά της χώρας και όταν σερβίρεται στους γάμους συμβολίζει τη γλυκιά ζωή του ζευγαριού μετά το γάμο τους.

Η δεύτερη μέρα πραγματοποιείται στο σπίτι της νύφης με τη διαδικασία να είναι παρόμοια με εκείνη της πρώτης μέρας. Πηγαίνουν, δηλαδή, οι καλεσμένοι στο σπίτι της νύφης, δίνουν τις ευχές τους και δέχονται κέρασματα σερβιρισμένα από ανύπαντρες κοπέλες. Την Τρίτη ημέρα το ζευγάρι έχει το ελεύθερο να συναντηθεί, με τον γαμπρό να πηγαίνει στο σπίτι της νύφης ώστε να οδηγηθούν μετά μαζί στο δικό του σπίτι και εκεί η κοπέλα βουτά δύο δάχτυλα της σε ένα πιάτο με μέλι και αλείφει την πόρτα του νέου της σπιτιού συμβολίζοντας έτσι την καλή τύχη που θα υπάρχει στον γάμο της. Τέλος, την τέταρτη μέρα γίνεται η τελετή η οποία συνήθως πραγματοποιείται στο δημαρχείο, καθώς στην Αλβανία δεν υπάρχει κάποια επίσημη θρησκεία, με εξαίρεση τους γάμους των Χριστιανών και των Μουσουλμάνων. Η μέρα αυτή ξεκινάει από νωρίς το πρωί με χορούς, τραγούδια και διαρκεί μέχρι τις πρώτες ώρες της επόμενης μέρας. Στην αναπαράσταση που αναφέρεται στο γλέντι του γάμου παρουσιάζονται ορισμένοι παραδοσιακοί χοροί με χαρακτηριστικότερο τον Τσάμικο. Όπως μαθαίνουμε ο συγκεκριμένος χορός αποτελεί έναν από τους πιο γνωστούς χορούς της χώρας και χορεύεται σε όλες σχεδόν τις γιορτές και τα γλέντια. Παρατηρώντας του χορευτές διαπιστώνεται πως υπάρχει ομοιότητα με τον τρόπο που χορεύεται στην Ελλάδα τόσο ως προς τον βηματισμό, όσο και ως προς την ενδυμασία. Συγκεκριμένα, οι χορευτές φορούν φουστανέλα το ύψος της οποίας φτάνει μέχρι τα γόνατα, ένα είδος λευκού καπέλου στο κεφάλι, στη μέση τυλιγμένο ένα κόκκινο πανί σαν ζώνη και μαύρο γιλέκο με χρυσές λεπτομέρειες, φορεσιά που θυμίζει ιδιαίτερα την ελληνική.

Μετά το τέλος των εθίμων του γάμου παρουσιάζεται ένα ακόμα έθιμο της χώρας. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα έθιμα της Αλβανίας και δεν είναι άλλο από αυτό της άνοιξης, σύμφωνα με το οποίο τα παιδιά επισκέπτονται τα σπίτια και εύχονται χαρούμενη Άνοιξη, παίρνοντας ως αντάλλαγμα όχι χρήματα αλλά μπισκότα. Έτσι, δίνεται το χαρμόσυνο μήνυμα του ερχομού της Άνοιξης και με την ευχή των παιδιών πιστεύεται πως η εποχή αυτή θα κυλήσει όμορφα. Το έθιμο αυτό συναντάται κυρίως στην περιοχή του Ελμπασάν στις 14 Μαρτίου. Το βίντεο ολοκληρώνεται με μουσική, τραγούδια και χορούς της Αλβανίας. Όση ώρα η παραδοσιακή μουσική της Αλβανίας γεμίζει τον χώρο εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς τον έντονα βαλκανικό ήχο που υπάρχει σε αυτήν. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως η μουσική και οι χοροί της χώρας εμφανίζουν κάποιες διαφορές μεταξύ τους οι οποίες σχετίζονται με την ιστορία της

κάθε περιοχής, με τις δυτικοευρωπαϊκές επιρροές να είναι εμφανείς σε ορισμένους χορούς. Ωστόσο, οι όποιες επιρροές δέχθηκαν οι χοροί της συγκεκριμένης χώρας δεν αποτέλεσαν ισχυρό παράγοντα αλλοίωσης της παραδοσιακής μουσικής, με το σαρκί και το τσιφτέλι να αποτελούν δύο από τα πιο χαρακτηριστικά μουσικά όργανα της Αλβανίας και συνοδεύουν τα λαϊκά και παραδοσιακά γλέντια. Όπως μας εξηγούν οι χοροί διακρίνονται σε μονούς, διπλούς και ομαδικούς, χωρίς τη συνοδεία των μουσικών οργάνων να κρίνεται απαραίτητη στην προκειμένη περίπτωση, καθώς σε ορισμένους χορούς οι χορευτές εκτελούν τα βήματα χωρίς μουσική. Επίσης, δεν αποτελεί ψέμα το γεγονός πως κάποιοι παραδοσιακοί χοροί που συναντά κανείς στην Ελλάδα χορεύονται με παρόμοιο τρόπο και στη γείτονα χώρα, όπως για παράδειγμα το Λιασκοβίκι Πρεβεζάνικο, το οποίο φαίνεται να έχει τις ρίζες του από την κωμόπολη Λεσκοβίκη ή Λιασκοβίκι που βρίσκεται στη νότια Αλβανία.

Το ντοκιμαντέρ ξεκινάει με την αναφορά σε ένα σημαντικότατο στοιχείο της χώρας, το οποίο κεντρίζει το ενδιαφέρον αρχικά με την ιδιαίτερα προσεγμένη αρχιτεκτονική του. Βέβαια, η προσεγμένη αυτή αρχιτεκτονική αποτελεί γενικότερο στοιχείο της πόλης, είτε πρόκειται για παλιά σπίτια των οποίων η συντήρηση γίνεται από τους ιδιοκτήτες με δυσκολίες καθώς όσα αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητα τους μόνο εύκολα δεν θεωρούνται. Δεν αποτελεί ψέμα το γεγονός πως η Αλβανία είναι μια χώρα η οποία μέχρι και σήμερα δεν έχει κατορθώσει να σταθεί πλήρως στα πόδια της οικονομικά, αφού μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει είναι σημαντικές. Ωστόσο, μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως ακόμα και τα πιο φτωχικά σπίτια έχουν μια ιδιαίτερη και πολύ ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική, γεγονός που δημιουργεί στον επισκέπτη την επιθυμία να τα αντικρίσει και να θαυμάζει αυτό το γνήσιο, το απλό, το οικείο που εκπέμπουν, για ώρες. Βγάζουν μια θετική γραφικότητα ικανή να σε ταξιδέψει και να σε μεταφέρει σε άλλες εποχές. Πέρα όμως από αυτά τα σπίτια, χρήσιμο είναι να θυμάται κανείς πως τα Τίρανα αποτελούν μια πόλη η οποία σε ένα πολύ μεγάλο μέρος της χτίστηκε σχεδόν από το μηδέν. Έτσι, αντικρίζει κανείς νέα κτήρια, η αρχιτεκτονική των οποίων θυμίζει έργο τέχνης, τόσο στο κέντρο της πόλης, όσο και στις γειτονιές. Μάλιστα, πολλά από αυτά είναι είτε επηρεασμένα από την ιταλική παρουσία στη χώρα, είτε όντως είναι κατασκευασμένα από Ιταλούς.

Ένα τέτοιο κτήριο είναι εκείνο στο οποίο στεγάζεται η σχολή του πολυτεχνείου. Η μεγαλοπρέπεια που διαθέτει αυτό το κτήριο προκαλεί τον επισκέπτη να το παρατηρήσει και ξανά και ξανά. Η ομορφιά του είναι τόση που θυμίζει παλιό αρχοντικό, ενώ το τζαμί του EtHem Bey με όμορφες τοιχογραφίες, που στολίζει την βόρεια πλευρά της κεντρικής πλατείας, αλλά και οι εκκλησίες των Χριστιανών, παρουσιάζουν ιδιαίτερα σημαντικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Έπειτα, παρουσιάζεται η γειτονιά Blokku, εκεί που κάποτε ο Χότζα απαγόρευσε την είσοδο, καθώς κατοικούσαν μόνο κυβερνητικά πρόσωπα. Σήμερα

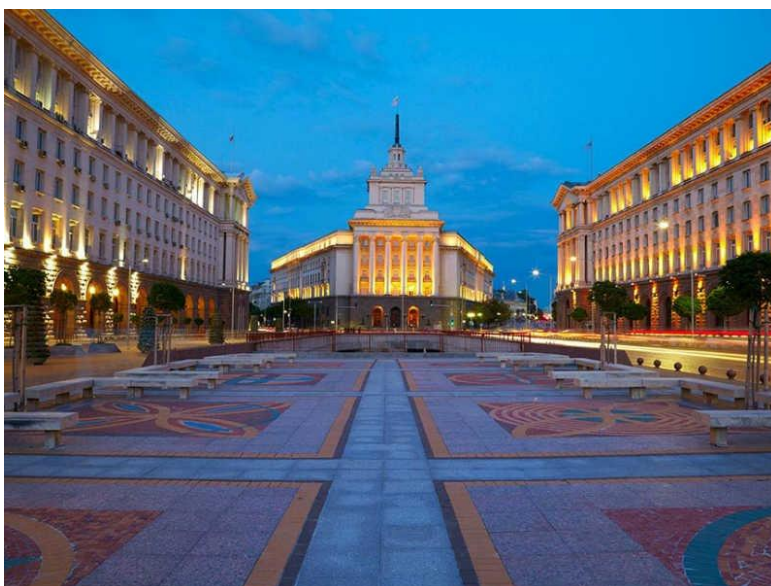
αποτελεί την πιο νεανική και την πιο αναπτυγμένη γειτονιά και εκεί μπορεί κανείς να απολαύσει γεύσεις από την αλβανική γαστρονομική παράδοση, καθώς εκεί βρίσκονται τα περισσότερα εστιατόρια αλλά και να συμμετάσχει σε ένα παραδοσιακό αλβανικό γλέντι από τα πολλά που διοργανώνονται στο συγκεκριμένο μέρος. Έτσι, η αναφορά στην πιο κοσμοπολίτικη περιοχή της πόλης είχε ως αποτέλεσμα να παρακολουθήσουμε ένα παραδοσιακό αλβανικό γλέντι το οποίο είχε ως θέμα την προώθηση και ενημέρωση των τουριστών σχετικά με έθιμα και χορούς της χώρας. Έτσι, αφού κανείς θαυμάσει την πολυχρωμία που επικρατεί εξαιτίας των γκράφιτι που με πρωτοβουλία του Δήμου δημιουργήθηκαν σε διάφορα σημεία της περιοχής, ιδιαίτερα στις αναγεργμένες από το κομμουνιστικό καθεστώς πολυκατοικίες, συμβάλλοντας έτσι στην νεανική και ευχάριστη ατμόσφαιρα που επικρατεί, έχει τη δυνατότητα να απολαύσει την παρουσίαση εθίμων και γεύσεων της παράδοσης των γειτόνων μας.

Αρχικά, έγινε λόγος για το έθιμο του φύλλου της ελιάς, το οποίο προέρχεται από τους Άγιους Σαράντα και κυρίως από την περιοχή του Βούρκου. Όποτε πραγματοποιείται το έθιμο αυτό οι άνθρωποι στολίζουν τις αυλές των σπιτιών τους με φύλλα ελιάς και μαγειρεύουν ένα χαρακτηριστικό φαγητό της αλβανικής κουζίνας το οποίο ονομάζεται Φέργκεσε και συναντάται κυρίως στα Τίρανα αλλά και γενικότερα στη χώρα και θεωρείται πως αποτελεί συνοδεία του εθίμου αυτού. Πρόκειται για μίξη λαχανικών με βασικότερη την πιπεριά, αυγά και τυρί που αρχικά μαγειρεύονται το κάθε ένα ξεχωριστά και στη συνέχεια ανακατεύονται όλα μαζί στο μίξερ. Ουσιαστικά είναι ένα είδος σάλτσας που συνήθως οι γείτονες μας συνοδεύουν με γιαούρτι και σπιτικό ψωμί. Στο τέλος της παρουσίασης τα παιδιά ακούν ορισμένα από τα παραδοσιακά τραγούδια της χώρας.

Βουλγαρία

Έπειτα, παρακολουθούν το βίντεο σχετικά με την Βουλγαρία. Η Δημοκρατία της Βουλγαρίας (βουλγάρικα: Ρεπούμπλικα Μπαλγκάρια) είναι χώρα της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Βρέχεται στα ανατολικά από τη Μαύρη Θάλασσα, ενώ συνορεύει με την Ελλάδα στα νότια, την Τουρκία στα ανατολικά, τη Βόρεια Μακεδονία στα δυτικά, τη Σερβία και τη Ρουμανία στα βόρεια. Φυσικό σύνορο μεταξύ της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας αποτελεί ο ποταμός Δούναβης. Με έκταση 110.994 τετραγωνικά χιλιόμετρα, η Βουλγαρία είναι η 16η σε έκταση χώρα της Ευρώπης. Η θέση της την έχει καταστήσει σταυροδρόμι διαφόρων πολιτισμών και ως τέτοιο ανέδειξε μερικά από τα αρχαιότερα μεταλλουργικά, θρησκευτικά και άλλα πολιτιστικά τεχνουργήματα στον κόσμο. Προϊστορικοί πολιτισμοί άρχισαν να αναπτύσσονται στα Βουλγαρικά εδάφη κατά τη Νεολιθική περίοδο. Η αρχαία ιστορία της γνώρισε την παρουσία των Θρακών και αργότερα των Ελλήνων και των Ρωμαίων. Η εμφάνιση ενός ενιαίου Βουλγαρικού κράτους ανάγεται στην ίδρυση της Πρώτης Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας το 681 μ.Χ., που κυριάρχησε στο μεγαλύτερο μέρος των Βαλκανίων και λειτούργησε ως πολιτιστικός πυρήνας για τους Σλαβικούς λαούς κατά το

Μεσαίωνα. Με την κατάρρευση της Δεύτερης Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας το 1396, τα εδάφη της περιήλθαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για πέντε σχεδόν αιώνες. Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1877-1878) δημιούργησε το Τρίτο Βουλγαρικό Κράτος. Τα επόμενα χρόνια έζησε πολλές συγκρούσεις με τους γείτονές του, γεγονός που ώθησε τη Βουλγαρία να συμμαχήσει με τη Γερμανία και στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Το 1946 έγινε Σοσιαλιστικό κράτος με μονοκομματικό σύστημα. Το 1989 το Κομμουνιστικό Κόμμα επέτρεψε πολυκομματικές εκλογές, μετά τις οποίες η Βουλγαρία στράφηκε στη δημοκρατία και στην οικονομία της αγοράς. Ο πληθυσμός των 7 εκατομμυρίων κατοίκων είναι κατά κύριο λόγο αστικός και συγκεντρωμένος κυρίως στα διοικητικά κέντρα των 28 επαρχιών της. Οι περισσότερες εμπορικές και πολιτιστικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται στην πρωτεύουσα Σόφια. Οι ισχυρότεροι τομείς της οικονομίας είναι η βαριά βιομηχανία, η παραγωγή ενέργειας και η γεωργία, που στηρίζονται όλοι σε τοπικούς φυσικούς πόρους.

Η Βουλγαρία αποτελεί μια χώρα που δεν έχει χάσει τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της και αυτό γίνεται αντιληπτό και μέσα από την παραδοσιακή κουζίνα που έχει επιβιώσει μέχρι σήμερα. Τα βουλγαρικά πιάτα μαγειρεύονται κυρίως στην κατσαρόλα ή στο φούρνο. Χαρακτηριστικό πιάτο της είναι η κρύα σούπα Ταράτορ αποτελούμενη από αγγούρι, γιαούρτι, καρύδια και άνηθο και το γεγονός ότι δεν χρειάζεται βράσιμο την καθιστά ένα εύκολο καλοκαιρινό πιάτο. Ακόμα, το Παναγιούρισκι που αποτελείται από αυγά βρασμένα στον ατμό, γιαούρτι, σάλτσα ντομάτας και λίγο σκόρδο και το Μπάνιτσα, δηλαδή την παραδοσιακή βουλγαρική τυρόπιτα, με αυγά και τυρί Σιρένε, που συχνά συνοδεύεται με Βοζα, ένα παχύρευστο, καφέ, γλυκό ποτό, αποτελούν σημαντικά πιάτα της Βουλγαρίας.

Επιπλέον, το γεγονός ότι οι Βούλγαροι έχουν διατηρήσει σε σημαντικό βαθμό τα έθιμα και τις παραδόσεις τους έχει συμβάλει στη διαφύλαξη της πολιτισμικής τους κληρονομιάς. Ένα από τα έθιμα αυτά είναι εκείνο της Μπάμπα Μάρτα (γιαγιά Μάρτα)

το οποίο γιορτάζεται την πρώτη Μαρτίου και αποτελεί μια από τις ομορφότερες γιορτές της Βουλγαρίας, καθώς την ημέρα εκείνη όλη η χώρα είναι στολισμένη με λευκό και κόκκινο και επικρατεί ένα συναίσθημα χαράς και κεφιού παντού, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο την κατάλληλη υποδοχή για την άνοιξη. Σύμφωνα με τον μύθο, κάποτε ζούσε μακριά στο βουνό μια ηλικιωμένη γυναίκα το όνομα της οποίας ήταν Μάρτα, η οποία ωστόσο γνώριζε όλα όσα συμβαίνουν στη γη. Τα συναισθήματα της επηρέαζαν τις καιρικές συνθήκες, καθώς όταν χαμογελούσε ο ήλιος έλαμπε ενώ όταν ήταν θυμωμένη εκδηλώνονταν έντονα και εχθρικά καιρικά φαινόμενα. Έτσι οι άνθρωποι θέλοντας να είναι η Μάρτα χαρούμενη στόλιζαν τα σπίτια τους, τα παιδιά και τις κοπέλες με λεύκες και κόκκινες κλωστές και με τον τρόπο αυτό θεωρούσαν πως κρατούν μακριά κάθε αρνητικό γεγονός. Το έθιμο αυτό του οποίου η ύπαρξη χρονολογείται εδώ και 1.300 χρόνια έχει διάφορες εκδοχές σχετικά με την προέλευση του καθώς ορισμένοι θεωρούν πως δημιουργήθηκε από τον πρώτο ηγεμόνα του βουλγαρικού κράτους Ασπαρούχ τον Μάρτιο του 681 κατά τη δημιουργία του βουλγαρικού κράτους και βασίζεται στα δύο αυτά χρώματα γιατί το κόκκινο συμβολίζει τη δύναμη ενώ το λευκό την καλή αρχή και το φως. Σήμερα για τους Βούλγαρους τα δύο αυτά χρώματα συμβολίζουν την υγεία, την αγάπη και τη μακροζωία και προσπαθούν να το διατηρήσουν, γιορτάζοντας το μέχρι και σήμερα. Έτσι, γίνεται αντιληπτή η ανάγκη των ανθρώπων για την προστασία των παραδοσιακών χαρακτηριστικών της πατρίδας τους είτε αυτά αφορούν ήθη και έθιμα είτε τους παραδοσιακούς χορούς του κάθε τόπου.

Σημαντικό στοιχείο της βουλγαρικής παράδοσης αποτελεί ο χορός. Η ισχυρή σχέση που επικρατεί ανάμεσα στους πολίτες της χώρας αυτής και στον χορό γίνεται εύκολα αντιληπτή, καθώς το στοιχείο του χορού δεν λείπει σχεδόν από καμία εκδήλωσή τους, αποτελεί μέσο έκφρασης και διασκέδασης για αυτούς και έτσι έχουν καταφέρει να διασώσουν πολλούς από τους χορούς τους στο πέρασμα του χρόνου. Ένας από τους πιο γνωστούς χορούς της παράδοσης της Βουλγαρίας είναι η Γκάνιντα αβάσι που προέρχεται από την περιοχή Πιρίν. Τα όρη Πιρίν είναι οροσειρά που ξεκινά από τη νοτιοδυτική Βουλγαρία και καταλήγει στην Ελλάδα ανάμεσα στις περιφερειακές ενότητες Σερρών και Δράμας. Η υψηλότερη κορυφή τους, το Βίχρεν, εντός Βουλγαρίας, είναι η τρίτη ψηλότερη κορυφή στα Βαλκάνια μετά τη Μουσαλά (όρη Ρίλα ή *Δυτική Ροδόπη*) και την ψηλότερη κορυφή του Όλυμπου, τον Μύτικα. Η οροσειρά έχει μήκος περίπου 40 χιλιόμετρα από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά, και περίπου 25 χιλιόμετρα πλάτος. Το μεγαλύτερο τμήμα της έκτασής του στη Βουλγαρία, προστατεύεται από το Εθνικό Πάρκο Πιρίν. Η ονομασία *Πιρίν* κατά τη Βουλγαρική εκδοχή, προήλθε από τον Περούν, τον ανώτερο θεό του σλαβικού πάνθεου και θεού της βροντής και της αστραπής.

Επίσης, ο χορός Καλγκαμάσκα χορεύεται σε όλη την χώρα αν και προέρχεται από την περιοχή της Στράντζα. Η Στράντζα είναι ορεινός όγκος στη νοτιοανατολική Βουλγαρία και το ευρωπαϊκό τμήμα της Τουρκίας. Βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα των Βαλκανίων ανάμεσα στις πεδιάδες της Θράκης στα δυτικά, τις πεδιάδες

κοντά στο Μπουργκάς στα βόρεια και τη Μαύρη Θάλασσα στα ανατολικά. Η υψηλότερη κορυφή είναι η Μαχιάδα (1.031 μ.) στην Τουρκία, ενώ το υψηλότερο σημείο της βουλγαρικής επικράτειας είναι το Γκολιάμο Γκράντιστε (710 μ.). Η συνολική έκταση είναι περίπου 10.000 τ.χλμ. Το όνομα του ορεινού όγκου προέρχεται, κατά τους ισχυρισμούς, από το Ιστράντζα (Istranca), την παλαιότερη ονομασία του δήμου Μπινκιλίτς στην περιοχή Μέτραι, στην επαρχία Κωνσταντινούπολης. Γνωστό είναι το φυσικό πάρκο της Στράντζας το οποίο ιδρύθηκε το 1995 στο βουλγαρικό τμήμα του ορεινού όγκου, είναι η μεγαλύτερη προστατευόμενη περιοχή στη Βουλγαρία, η οποία περιλαμβάνει 1.161 τετραγωνικά χιλιόμετρα. ή περίπου το 1% της συνολικής επικράτειας της Βουλγαρίας.

Σερβία

Η συνέχεια του τηλεοπτικού αυτού ταξιδιού έχει ως τρίτο προορισμό την Σερβία. Οι Σέρβοι είναι Νοτιοσλαβικό έθνος και εθνοτική ομάδα ιθαγενής στα Βαλκάνια. Η πλειοψηφία των Σέρβων κατοικεί στη Σερβία, περιλαμβανομένης μιας μειονότητας στο έδαφος του Κοσόβου, καθώς και στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και στο Μαυροβούνιο και σχηματίζουν σημαντικές μειονότητες στην Κροατία, τη Βόρεια Μακεδονία και τη Σλοβενία. Υπάρχει μεγάλη σερβική διασπορά στη Δυτική Ευρώπη και εκτός Ευρώπης υπάρχουν πολλές σημαντικές κοινότητες στη Βόρεια Αμερική και στην Αυστραλία.

Οι Σέρβοι μοιράζονται πολιτιστικά χαρακτηριστικά με την υπόλοιπη Νοτιοανατολική Ευρώπη και είναι κυρίως Ορθόδοξοι Χριστιανοί ως προς το θρήσκευμα. Η Σέρβικη γλώσσα είναι επίσημη στη Σερβία, παράλληλα επίσημη στο Κόσοβο και στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και μιλιέται από την πλειοψηφία στο Μαυροβούνιο. Οι Σέρβοι αριθμούν 11 - 12 εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο. Το 64% (8,2 εκ.) ζει στη Σερβία, το 13% (1,6 εκ.) στη Βοσνία και το υπόλοιπο 23%

(2,8 εκ.) ζει σε άλλες χώρες (ΗΠΑ, Ελβετία και αλλού). Η καταγωγή των Σέρβων έρχεται από την Πολωνία όπου και κατοικούσαν τον 6ο αιώνα. Έφτασαν στα Βαλκάνια και αναμίχθηκαν με άλλα φύλα.

Οι Σέρβοι αποτελούν και αυτοί έναν λαό που έχει προστατέψει την λαϊκή και παραδοσιακή του κληρονομιά μέσα από τη διατήρηση των εθίμων και των παραδοσιακών χορών της πατρίδας τους. Το πιο διαδεδομένο είναι το έθιμο της Σλάβας. Πρόκειται για την ετήσια τελετή και λατρεία του οικογενειακού Αγίου, δηλαδή μια κοινωνική εκδήλωση συγκέντρωσης της οικογένειας στο σπίτι του γεροντότερου αρχηγού της. Η παράδοση αυτή είναι σημαντική εθνική ένδειξη της Σερβικής ταυτότητας. Οι Σέρβοι τη θεωρούν συνήθως τη σημαντικότερη και επισημότερη γιορτή.

Σημαντικά είναι επίσης και τα έθιμα των Χριστουγέννων με χαρακτηριστικότερο αυτό του Μπάντινι νταν που προέρχεται από το δέντρο βελανιδιάς που χρησιμοποιούν την ημέρα εκείνη (μπάντνιακ). Την παραμονή των Χριστουγέννων, η οποία για τους Σέρβους είναι 6 Ιανουαρίου σύμφωνα με το Ιουλιανό ημερολόγιο που ακολουθούν, κόβουν και καίνε το δέντρο (μπάντνιακ) συμβολίζοντας έτσι την γέννηση του νέου ήλιου καθώς τα Χριστούγεννα γιορτάζονται αμέσως μετά το χειμερινό ηλιοστάσια.

Χαρακτηριστικό του έντονου παραδοσιακού στοιχείου που επικρατεί στη χώρα αυτή αποτελεί η διατήρηση των παραδοσιακών φαγητών της. Βέβαια, έχει δεχτεί επιρροές από την μεσογειακή, την κεντροευρωπαϊκή και την τουρκική κουζίνα, χωρίς ωστόσο να χάνει τον προσωπικό της χαρακτήρα που έχει τις βάσεις του στην αρχαία σλαβική κουζίνα. Από τις πρώτες γεύσεις που οφείλει να δοκιμάσει κανείς φτάνοντας στη Σερβία είναι το Μπουρέκ, δηλαδή τηγανισμένα φύλλα με γέμιση τυριού, κρέατος, μανιταριού ή κερασιού. Επίσης, το πούλε είναι είδος τυριού που παρασκευάζεται στη Σερβία από γάλα γαϊδούρας και αποτελεί το ακριβότερο τυρί στον κόσμο, το Τσεβάπι, δηλαδή μικρά κεμπάπ με χοιρινό, αρνί και βόειο κρέας που συνήθως σερβίρεται με φρέσκα κρεμμύδια και ένα είδος ψωμιού που θυμίζει και πίτα και το Σάρμα, δηλαδή κρέας με ρύζι τυλιγμένο σε λάχανο ή φύλλα σταφυλιών, είναι τρία από τα παραδοσιακά φαγητά της χώρας αυτής. Τα πιο συνηθισμένα γλυκά είναι το Σλαντολέντ, χειροποίητο παγωτό σε φυσικές γεύσεις όπως βερίκοκο, φιστίκι και κορόμηλο και τα Κρόφνε, στρογγυλά ψωμάκια με γέμιση σοκολάτα, κανέλα και κρέμα και πολλές φορές συνδυάζονται από τους Σέρβους με το εθνικό ποτό της χώρας τους, το Ράκια, το οποίο συναντάτε σε γεύσεις φρούτων όπως αχλάδι και κυδώνι και αποτελείται από 30%-50% αλκοόλ.

Σε ό,τι αφορά τους παραδοσιακούς χορούς της, η Σερβία παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με την Βουλγαρία κυρίως στο βηματισμό και στη φορεσιά. Συγκεκριμένα, τα παραδοσιακά παπούτσια (οπάντσι), φοριούνται σε όλη την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία. Η παραδοσιακή Σερβική λαϊκή φορεσιά είναι εκείνη της Σουματζιάς, περιοχής στην κεντρική Σερβία, που περιλαμβάνει το εθνικό καπέλο σαϊκάτσα και οι ηλικιωμένοι χωρικοί έχουν τέτοιο σεβασμό με την παράδοση της

χώρας τους που φορούν ακόμη και σήμερα τις παραδοσιακές τους φορεσιές. Ωστόσο, οι ομοιότητες δεν σταματούν εδώ, καθώς παρουσιάζονται και στον σκοπό γενικότερα, ομοιότητα που την έχει και με την Αλβανία. Το γεγονός αυτό δεν είναι παράξενο καθώς οι βαλκανικές χώρες διαθέτουν κοινά μουσικά ακούσματα, γεγονός που εξηγεί και την ύπαρξη αρκετών όμοιων χωρών ανάμεσα στις χώρες αυτές. Αρχικά, χρειάζεται να αναφερθεί πως η παραδοσιακά μουσική των Σέρβων έχει ως βασικά όργανα την γκάιντα, το φλάουτο, το βιολί, το κέρατο, η τρομπέτα, το λαούτο, το ψαλτήρι, το τύμπανο και τα κύμβαλα, καθώς και πως δημοτική ποίηση αποτέλεσε ισχυρή επιρροή για την Σέρβικη και γενικά τη βαλκανική μουσική. Τα ποιήματα αυτά αντλούν την θεματολογία τους κυρίως από την ιστορία και την μυθολογία και συνήθως συνοδεύονται από μονόχορδο βιολί (Γκούσλε). Ένας από τους πιο γνωστούς χορούς είναι ο χορός Κόλο ο οποίος είναι ομαδικός και έχει κάποιες διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο που χορεύεται ανάλογα με την κάθε περιοχή.

Ιταλία

Η τηλεοπτική ταξιδιωτική εμπειρία ολοκληρώνεται με την Ιταλία. Η Ιταλία είναι ένα ευρωπαϊκό κράτος που αποτελείται από μία χερσόνησο και δύο νησιά, τη Σικελία και τη Σαρδηνία και πρωτεύουσα της είναι η Ρώμη. Συνορεύει με αρκετές χώρες της Ευρώπης όπως η Αυστρία, η Ελβετία, η Γαλλία και η Σλοβενία.. Ο πληθυσμός της υπολογίζεται στα 60.461.440 κάτοικοι και βασική της θρησκεία είναι ο καθολικισμός, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν και κοινότητες Εβραίων και Μουσουλμάνων, έως και Μορμόνοι και μάρτυρες του Ιεχωβά.

Στον οικονομικό τομέα η Ιταλία έχει σημαντικά κέρδη από τις κατασκευαστικές εταιρίες, τις αυτοκινητοβιομηχανίες και την κατασκευή

αεροπλάνων, ενώ παράγοντες όπως η γεωργία δεν αποτελούν σημαντική πηγή εσόδων. Ο τουρισμός αποτελεί έναν σταδιακά αυξανόμενο παράγοντα οικονομικής ενίσχυσης της χώρας, καθώς τα έθιμα, ο πολιτισμός και η γενικότερη ιστορία της Ιταλίας είναι ικανά να εντυπωσιάσουν τους επισκέπτες της.

Η ιταλική ιστορία έχει επηρεάσει τόσο τις μεσογειακές χώρες, όσο και τις ευρωπαϊκές γενικότερα. Υπολογίζεται πως κοντά στον 8^ο αιώνα π.Χ Έλληνες έχτισαν αποικίες στο νότιο τμήμα της χώρας, τη στιγμή που το κεντρικό τμήμα κατοικείται από Ετρούσκους, ενώ αργότερα εμφανίστηκαν οι Γαλάτες και εγκαταστάθηκαν και αυτοί. Κατά τον 3^ο αιώνα π.Χ η Ιταλία ενώθηκε από τους Ρωμαίους και μέχρι και την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κατακτά σχεδόν όλο τον τότε γνωστό κόσμο και γνωρίζει μεγάλη οικονομική ανάπτυξη η οποία διαρκεί μέχρι τα τέλη του 4^{ου} αιώνα π.Χ, μέχρι την περίοδο των συνεχών επιδρομών που σήμανε και την κατάρρευση της.

Εκτός όμως από την μακρόχρονη ιστορία της η Ιταλία διαθέτει και άλλους παράγοντες που μπορούν να δελεάσουν το ενδιαφέρον των τουριστών. Μερικοί από αυτούς είναι τα μνημεία που διαθέτει με γνωστότερα αυτό του Κολοσσαίου και του πύργου της Πίζας, η έντονα καλλιτεχνική ατμόσφαιρα που χαρακτηρίζει γενικά τη συγκεκριμένη χώρα, αλλά και η κουζίνα της η οποία διαθέτει γεύσεις γνωστές και αγαπημένες για μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Η σημερινή ιταλική κουζίνα έχει δεχτεί επιρροές από την κουζίνα της αρχαίας Ελλάδας, της αρχαίας Ρώμης, τη βυζαντινή, την εβραϊκή, την αραβική και τη νορμανδική. Ορισμένα από τα δημοφιλέστερα πιάτα της ιταλικής κουζίνας είναι η πίτσα που αποτελεί και το πιο διαδεδομένο ιταλικό φαγητό σε όλο τον κόσμο, τα ζυμαρικά όπως τα спаγγέτι, τα ραβιόλια, τα φαργάλε, τα λαζάνια, τα τორτελίνια και πολλά ακόμα. Επίσης, το ρύζι, τα αυγά και το τυρί έχουν σημαντική θέση στο ιταλικό τραπέζι, αλλά και μερικά από τα πιο γνωστά γλυκά έχουν καταγωγή από την Ιταλία. Κάποια από αυτά είναι ο μπαμπάς, πανακότα, τιραμισού, καννόλο σιτσιλιάνο, καντούκι τοσκάνι, μπουμπολόνε, τζελάτο και πολλά άλλα.

Όσα αναφέρθηκαν παραπάνω είναι μόνο μερικά από όσα χαρακτηρίζουν τον πολιτισμό και την παράδοση της Ιταλίας. Οι παραδοσιακοί χοροί αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της παράδοσης των Ιταλών, η φήμη των οποίων δεν περιορίζεται στα πλαίσια της χώρας αλλά είναι γνωστή σε ολόκληρο τον κόσμο. Μία από τις σημαντικότερες και πιο αναγνωρισμένες μορφές της παραδοσιακής μουσικής της Ιταλίας είναι η Ταραντέλα, το όνομα της οποίας ποικίλει ανάλογα με την κάθε περιοχή. Στην Καμπανία αναφέρεται ως ταμουριάτα, στο Σαλέντο της Απουλίας ως πίτσικα και ως Ταραντέλα Καλαβρίας στην περιοχή της Καλαβρίας. Σύμφωνα με τον μύθο λέγεται πως ο συγκεκριμένος χορός προέρχεται από την υστερική κατάσταση στην οποία πίστευαν πως οδηγείται το άτομο έπειτα από το δάγκωμα μιας δηλητηριώδους αράχνης, της ταραντούλας, και πως σε πολλές περιπτώσεις αποτελούσε τον μοναδικό τρόπο θεραπείας για τα θύματα της. Δηλαδή γινόταν ένα είδος μουσικού εξορκισμού, γεγονός όμως που δεν έχει κάποια επιστημονική βάση καθώς ήδη από το 1770 έχει αποδειχθεί πως το δάγκωμα της ταραντούλας είναι ακίνδυνο και έτσι η ερμηνεία αυτή να έχει έναν συμβολικό χαρακτήρα. Η πεποίθηση αυτή ίσως οφειλόταν

στο ότι ο χορός ήταν κάτι απαγορευμένο και έτσι οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν αυτή τη δικαιολογία για να μπορούν να χορέψουν ελεύθερα.. Οι άνθρωποι βίωναν ισχυρή καταπίεση και υπήρχε μεγάλη ανάγκη απομάκρυνσης αυτής με οποιοδήποτε τρόπο. Έτσι ο χορός, που γενικά είναι ένας τρόπος έκφρασης και μία ανάσα ελευθερίας, απέκτησε αυτή την θεραπευτική φήμη με στόχο την απελευθέρωση του πνεύματος από τις καταπιέσεις και τις οδύνες που βίωνε. Ωστόσο, ο χορός αυτός πέρα από την θεραπευτική του διάσταση, έχει και ερωτική, καθώς υπάρχει και η ερωτική Ταραντέλα η οποία χορεύεται από ένα ζευγάρι ή και περισσότερα , είναι χαριτωμένη και κομψή και μικρής διάρκειας, σε αντίθεση με την θεραπευτική Ταραντέλα που χορευόταν μόνο από το υποτιθέμενο θύμα και διαρκούσε ώρες ή ακόμα και μέρες. Ωστόσο, η μορφή που επικρατεί σήμερα στον τρόπο που παρουσιάζεται ο χορός είναι αυτή με τα ζευγάρια και συνήθως μιμούνται το φλερτ. Επίσης, υπάρχουν πληροφορίες που θέλουν τον χορό να σχετίζεται με την περιοχή του Τάραντα, μία αρχαία ελληνική αποικία που βρίσκεται κοντά στο Λέτσε, στο Πρίντεζι αλλά και στα ελληνόφωνα χωριά της περιοχής του Σαλέντο. Ο ρυθμός της είναι γρήγορος και έχει ως βασικά μουσικά όργανα το ταμπουρέλλο, δηλαδή το ντέφι, το μαντολίνο και το ακορντεόν, την κιθάρα, το φλάουτο, τη φλογέρα και το κλαρίνο, ενώ χαρακτηριστικό των χορευτών αποτελούν τα διαφορετικού χρώματος πανιά που κρατάνε, συμβολίζοντας έτσι αράχνες διαφορετικού χρώματος και θυμίζοντας τον συμβολικό χαρακτήρα που της έχει αποδοθεί.

B´ Μέρος

Πρώτη ημέρα δραστηριοτήτων

Διάρκεια συνολικών δραστηριοτήτων: 60 λεπτά

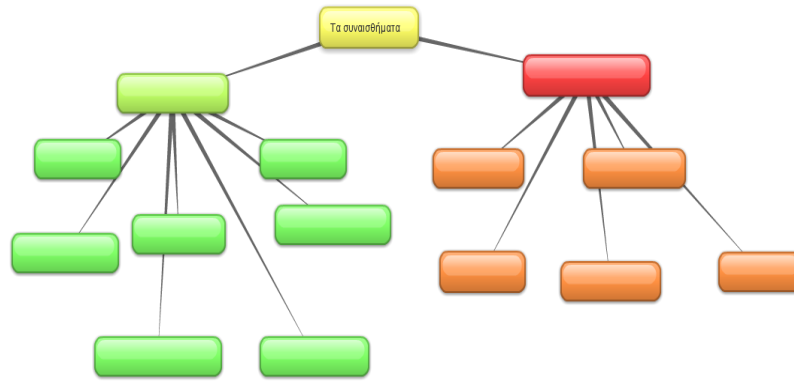
Δραστηριότητα Πρώτη: Ακουστικές δημιουργίες

Διάρκεια: 10-15 λεπτά

Στόχοι

- > **Καλλιτεχνική έκφραση**
- > **Καλλιτεχνική δημιουργία**
- > **Αποτύπωση συναισθημάτων και γνώσεων μέσω της εικονογράφησης**
- > **Εξοικείωση των παιδιών με ήχους και την μουσική της παράδοσης της κάθε χώρας**

Τα παιδιά ακούνε μουσικές και τραγούδια της παράδοσης της κάθε χώρας και ταυτόχρονα καλούνται να γράψουν σε ένα φύλλο χαρτί τα συναισθήματα που ο κάθε ήχος τους προκαλεί ή να ζωγραφίσουν όποια εικόνα δημιουργείται στο μυαλό τους στο άκουσμα των μουσικών αυτών. Έπειτα, θα πρέπει να παρουσιάσουν στους συμμαθητές τους τα όσα έγραψαν ή σχεδίασαν και να εξηγήσουν τους λόγους που οδηγήθηκαν στο να γράψουν όσα έγραψαν ή να σχεδιάσουν όσα σχεδίασαν.

Δραστηριότητα Δεύτερη: Το μαντηλάκι των γνώσεων

Διάρκεια: 30 λεπτά

Στόχοι

- > Να συνεργαστούν αρμονικά
- > Να δουλέψουν σε ομάδες
- > Να αθληθούν παίζοντας
- > Να αποκτήσουν ιστορικές γνώσεις μέσα από το παιχνίδι
- > Να εξασκήσουν παίζοντας όσα έμαθαν

Χωρίζουμε τα παιδιά σε τέσσερις ομάδες των έξι ατόμων αποτελούμενες από αγόρια και κορίτσια. Η δημιουργία των ομάδων βασίστηκε σε κλήρωση έτσι ώστε σε κάθε μια να υπάρχουν μαθητές που δεν έχουν απαραίτητα όμοια χαρακτηριστικά ή βρίσκονται στην ίδια παρέα, αλλά να δούμε πώς συνεργάζονται μεταξύ τους αγόρια και κορίτσια και παιδιά που ίσως να μην έχουν ιδιαίτερα φιλικές σχέσεις στη σχολική και εξωσχολική καθημερινότητα. Η κάθε ομάδα φέρει την ονομασία μιας από τις χώρες που αναφέρεται το project και έτσι έχουμε την ομάδα της Αλβανίας, της Βουλγαρίας, της Σερβίας και της Ιταλίας και οι μαθητές που τις αποτελούν έχουν ο καθένας τους έναν αριθμό από το ένα έως το έξι που με αυτό θα συμμετέχουν στο παιχνίδι.

Στη συνέχεια εξηγούμε στα παιδιά πως θα παίξουμε μια διαφορετική εκδοχή του γνωστού παιχνιδιού «Το μαντιλάκι» η οποία θα διαρκέσει τριάντα με σαράντα λεπτά. Ο εκπαιδευτικός κρατάει το μαντιλάκι και φωνάζει τυχαία δύο από τις ομάδες και κάποιον από τους αριθμούς έτσι ώστε από την κάθε ομάδα που θα ακουστεί να τρέξουν προς το μαντιλάκι οι μαθητές που φέρουν το συγκεκριμένο αριθμό. Για παράδειγμα ο εκπαιδευτικός φωνάζει «Να τρέξουν από την Αλβανία και τη Βουλγαρία τα δυάρια» και έτσι πηγαίνουν τα τέσσερα παιδιά που φέρουν τον αριθμό δύο. Έπειτα, αντί να ακολουθηθεί η κλασική διαδικασία που θέλει τους συμμετέχοντες στο παιχνίδι να προσπαθούν να πάρουν αμέσως το μαντιλάκι, ο δάσκαλος θέτει ένα ερώτημα σχετικά

με τις ιστορικές πληροφορίες που ακούστηκαν τόσο στο βίντεο, όσο και γενικότερα στη συζήτηση που έγινε και στα όσα ειπώθηκαν πριν και μετά την προβολή του. Ο μαθητής που δίνει πιο γρήγορα τη σωστή απάντηση παίρνει το μαντιλάκι από τα χέρια του δασκάλου και με αυτόν τον τρόπο δίνουν τη νίκη στην ομάδα του. Λίγο πριν την έναρξη του παιχνιδιού γίνεται κατανοητό πως δεν μας ενδιαφέρει αποκλειστικά η νίκη αλλά η πλήρης συμμετοχή και ο σωστός τρόπος συναγωνισμού. Έτσι, τα παιδιά κατανοούν πως περισσότερη σημασία έχει να συμμετέχουν και να ευχαριστηθούν το παιχνίδι καθώς και να παίζουν δίκαια και σωστά, ανεξάρτητα από το ποια ομάδα θα κερδίσει. Ουσιαστικά κερδισμένοι είναι όλοι όσοι συμμετέχουν και παίζουν δίκαια. Αυτοί είναι και οι πραγματικοί, οι ουσιαστικοί νικητές του παιχνιδιού.

Δραστηριότητα Τρίτη: Χορεύοντας με τους γείτονες

Διάρκεια: 15 λεπτά

Στόχοι

- **Να μάθουν χορούς της Αλβανίας**
- **Να ψυχαγωγηθούν**
- **Να εξασκηθούν στο μέτρημα και να μάθουν να μετρούν σωστά τον βηματισμό στους χορούς**
- **Να κινηθούν μέσα από διασκεδαστικές διαδικασίες όπως είναι οι χοροί**
- **Δίκαιη κρίση και σωστή απόδοση της νίκης από τα ίδια τα παιδιά προς τους συμμαθητές του**

Η Τρίτη δραστηριότητα θέλει να βάλει τα παιδιά στη διαδικασία να χορέψουν παραδοσιακούς χορούς της Αλβανίας και στη συνέχεια αφού έχει κατανοήσει κάποιο

τον βηματισμό να αναλάβει ρόλο χοροδιδασκάλου, να σταθεί μπροστά από τους συμμαθητές της ομάδας του που είναι πιασμένοι σε κύκλο και να δείξει τον βηματισμό ενός χορού μετρώντας δυνατά. Στη συνέχεια η κάθε ομάδα καλείται να δείξει και από έναν χορό. Όποια ομάδα χορέψει πιο σωστά και μετρήσει σωστά τα βήματα κερδίζει. Έτσι, έρχεται αρχικά η ομάδα της Αλβανίας και τα μέλη της παρακολουθούν τον βηματισμό ενός χορού από τον δάσκαλο. Έπειτα, ο μαθητής που θεωρεί πως έχει κατανοήσει τον τρόπο που χορεύεται ο συγκεκριμένος χορός έρχεται και δείχνει τα βήματα μετρώντας φωναχτά. Στη συνέχεια χορεύει όλη η ομάδα πιασμένη σε κύκλο. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται και με τις υπόλοιπες ομάδες και στο τέλος όλα τα παιδιά καλούνται να πουν την άποψη τους σχετικά με το ποια ομάδα θεωρούν πως αξίζει τη νίκη. Όλοι οφείλουν να πουν οποιαδήποτε ομάδα εκτός από αυτήν που οι ίδιοι ανήκουν.

Δεύτερη μέρα δραστηριοτήτων

Διάρκεια συνολικών δραστηριοτήτων: 60 λεπτά

Δραστηριότητα πρώτη: Πλάθω και δημιουργώ

Διάρκεια: 15 λεπτά

Στόχοι

- Να μπουν στη διαδικασία να κάνουν κάτι δημιουργικό
- Να μάθουν να χρησιμοποιούν και να δουλεύουν με πηλό

- Να γίνει αξιολόγηση των όσων κατανόησαν μέσα από μια δημιουργική διαδικασία
- Να αντιληφθούν πως και μέσα από κατασκευές μπορεί να πραγματοποιηθεί μάθημα

Δίνεται στα παιδιά πηλός με τον οποίο καλούνται να φτιάξουν κάτι σχετικά με τις γειτονικές χώρες που παρουσιάστηκαν στο βίντεο. Αυτό μπορεί να είναι είτε κάποιο από τα κτήρια που είδαν κατά τη διάρκεια της προβολής, είτε κάτι που να αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό ενός εθίμου, είτε οτιδήποτε τους έκανε εντύπωση και θεωρούν πως θέλουν να το κατασκευάσουν με τη χρήση του πηλού. Στη συνέχεια το κάθε παιδί μας παρουσιάζει τα δημιουργήματά του και μας εξηγεί γιατί επέλεξε τις συγκεκριμένες κατασκευές. Οι μαθητές χρειάζεται να φτιάξουν από μία κατασκευή σχετική για την κάθε χώρα, δηλαδή στο σύνολο τέσσερις.

Δραστηριότητα δεύτερη: Κρυπτομάγειρες και κρυπτοχορευτές

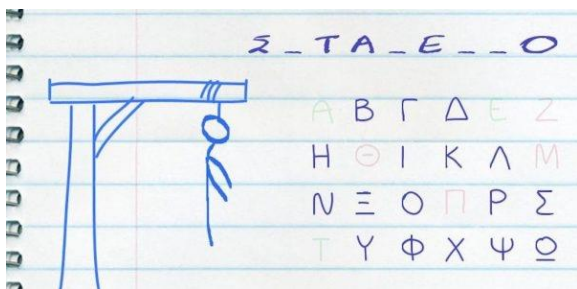
Διάρκεια: 15 λεπτά

Στόχοι:

- Να παίξουν χρησιμοποιώντας ονομασίες φαγητών και χορών της παράδοσης των λαών
- Να διασκεδάσουν μαθαίνοντας λέξεις των συγκεκριμένων λαών
- Να παίξουν ομαδικά

Χωρίζουμε τους μαθητές σε τέσσερις ομάδες και τους καλούμε να παίξουν το γνωστό παιχνίδι της κρεμάλας χρησιμοποιώντας στις κριμένες λέξεις ονομασίες φαγητών, εθίμων και χορών των λαών που παρουσιάστηκαν. Η ομάδα που θα έχει την καλύτερη συνεργασία και που θα καταφέρει να βρει τις περισσότερες κριμένες

λέξεις, έχοντας ταυτόχρονα χρησιμοποιήσει τα λιγότερα γράμματα, θα είναι και η νικήτρια.

Δραστηριότητα τρίτη: Με την ψυχή σου να χορεύεις και την καρέκλα σου να προστατεύεις

Διάρκεια: 15 λεπτά

Στόχοι

- > Να κινηθούν σύμφωνα με τον ρυθμό
- > Να λειτουργήσουν γρήγορα μόλις σταματήσει η μουσική
- > Να διασκεδάσουν ακούγοντας μουσικές της Ιταλίας, της Αλβανίας, της Σερβίας και της Βουλγαρίας

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα οι μαθητές παίζουν το γνωστό παιχνίδι με τις μουσικές καρέκλες. Κινούνται δηλαδή στον ρυθμό της μουσικής που ακούνε και μόλις η μουσική σταματήσει θα πρέπει να λειτουργήσουν γρήγορα σταματώντας την κίνηση τους και προσπαθώντας να κάτσουν ο κάθε ένας σε μία καρέκλα. Σε κάθε γύρο αφαιρείται και από μία καρέκλα και έτσι το επίπεδο δυσκολίας αυξάνεται.

Δραστηριότητα δεύτερη: Κυνηγοί και χορευτές
Διάρκεια: 15 λεπτά

Στόχοι

- Να κινηθούν παίζοντας
- Να χορέψουν μέσα από το παιχνίδι του κυνηγητού
- Να αποκτήσουν μια θετική εικόνα για τον παραδοσιακό χορό έχοντας τον στο μυαλό τους ως μια διασκεδαστική διαδικασία

Χωρίζουμε τα παιδιά σε τέσσερις ομάδες και παίρνουμε από την κάθε ομάδα από ένα άτομο, σύνολο δηλαδή τέσσερα και τους δίνουμε τον ρόλο των κυνηγών. Κυνηγούν τους υπόλοιπους χωρίς βέβαια ο κυνηγός της κάθε ομάδας να μπορεί να πιάσει άτομο από την ομάδα του, αλλά μόνο άτομα από τις άλλες ομάδες. Τα άτομα τα οποία πιάνονται πρέπει να κάνουν τα βήματα ενός χορού της Αλβανίας έτσι ώστε να καταφέρουν να ελευθερωθούν και να συνεχίσουν το παιχνίδι. Οι κυνηγοί αλλάζουν αρκετά συχνά έτσι ώστε όλοι να μπουν στον ρόλο και του κυνηγού και του χορευτή.

Τρίτη ημέρα δραστηριοτήτων

Διάρκεια συνολικών δραστηριοτήτων: 60 λεπτά

Δραστηριότητα πρώτη: Ο χάρτης των χωρών και των...χορών

Διάρκεια: 20 λεπτά

Στόχοι

- Να μπουν στη διαδικασία τα παιδιά να κατασκευάσουν μόνοι τους έναν χάρτη που να απεικονίζει το πού βρίσκεται η κάθε μία από τις χώρες του project
- Να κατανοήσουν πού ακριβώς βρίσκονται οι χώρες αυτές σε έναν χάρτη σε σχέση με την Ελλάδα
- Να φανεί αν μπορούν να δηλώσουν ποιοί είναι ορισμένοι από τους παραδοσιακούς χορούς της κάθε χώρας .

Δίνεται στα παιδιά ένα μεγάλο χαρτόνι πάνω στο οποίο καλούνται να σχεδιάσουν έναν χάρτη ο οποίος να δείχνει το πού βρίσκονται οι χώρες. Η τοποθέτηση των κρατών πρέπει να είναι σωστή γεωγραφικά και η σχεδίαση του σχήματος του καθενός να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στο σχήμα που φαίνεται σε έναν οποιονδήποτε κανονικό χάρτη. Αφού σχεδιάσουν και τοποθετήσουν την κάθε χώρα στο σωστό σημείο, γράφουν δίπλα από την κάθε μία ονόματα από ορισμένους παραδοσιακούς χορούς της. Στο τέλος τα παιδιά παρουσιάζουν τον χάρτη τους και τον τοποθετούν στον τοίχο της αίθουσας, ώστε να τον βλέπουν κάθε μέρα και να γνωρίζουν ποια η γεωγραφική θέση της Αλβανίας, της Ιταλίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας και ποιοι οι παραδοσιακοί χοροί αυτών.

Δραστηριότητα δεύτερη: Στο ένα πόδι σου πατάς και με χαρά χοροπηδάς

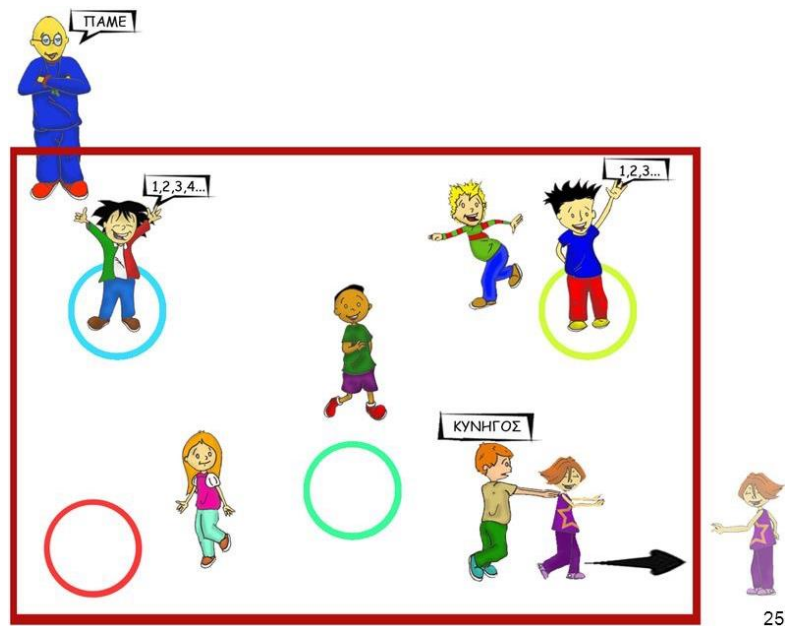
Διάρκεια: 20 λεπτά

Στόχοι

- Να διασκεδάσουν ακούγοντας τραγούδια και χορούς της παράδοσης των λαών στους οποίους αναφέρεται το project
- Να σταματήσουν τη σωστή στιγμή την κίνηση τους, λειτουργώντας αντανακλαστικά
- Να προσαρμόσουν τη διάρκεια των κινήσεων τους στην διάρκεια της μουσικής.

- Να αποκτήσουν ισορροπία και ομαλή κίνηση ακόμα και αν στηρίζονται στο ένα τους πόδι

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα τα παιδιά παίζουν το γνωστό παιχνίδι κουτσό με τη συνοδεία όμως παραδοσιακών χορών και τραγουδιών των λαών που εξετάζει το project. Στο πάτωμα τοποθετούνται στεφάνια σε σχήμα σταυρού, πάνω από τα οποία το κάθε παιδί καλείται να περάσει χρησιμοποιώντας μόνο το ένα του πόδι. Όση ώρα τα παιδιά κάνουν τη διαδικασία αυτή ακούγονται παραδοσιακοί χοροί ή παραδοσιακά τραγούδια της Αλβανίας, της Ιταλίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας. Ωστόσο, η μουσική στα ξαφνικά διακόπτεται και τότε πρέπει ο μαθητής στον οποίο έτυχε να διακοπεί η μουσική να σταθεί για λίγο στο σημείο που σταμάτησε, συνεχίζοντας να στηρίζεται μόνο στο ένα του πόδι και να συνεχίσει το κουτσό μόνο όταν ακουστεί η μουσική ξανά.

Δραστηριότητα Τρίτη: Το κυνήγι του χαμένου θησαυρού

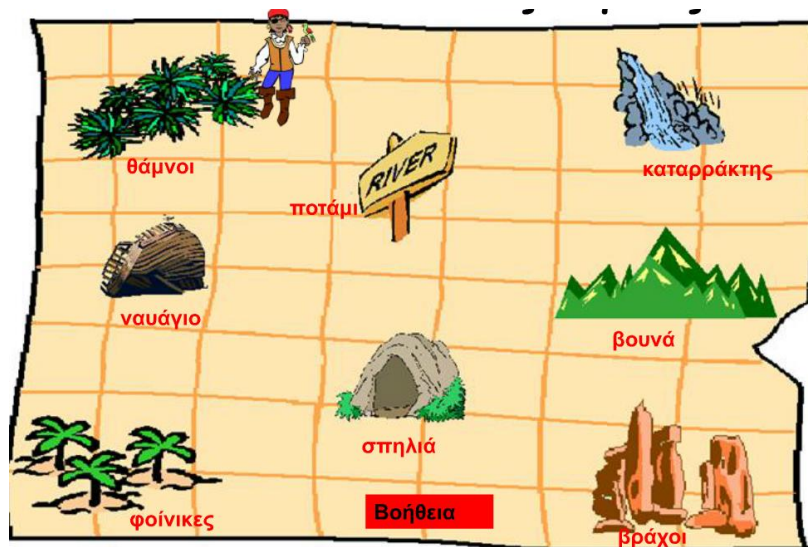
Διάρκεια: 20 λεπτά

Στόχοι

- Να αποκτήσουν ευκολία στον προσανατολισμό
- Να αναγνωρίσουν σε ποιιάς χώρας τον πολιτισμό ανήκει το κάθε στοιχείο
- Να εκτελέσουν σωστά με το σώμα τους τις κινήσεις που διαβάζουν
- Συσχετισμός σωματικών ικανοτήτων και γλωσσικών και αριθμητικών στοιχείων σε μία δραστηριότητα

Έχει δημιουργηθεί ένα πάρκο του οποίου τους δρόμους αν ακολουθήσουν οι μαθητές θα ανακαλύψουν ορισμένα αντικείμενα σχετικά με τον πολιτισμό της κάθε χώρας. Τα δρομάκια του πάρκου φτιάχτηκαν από στεφάνια, κώνους, πλαστικά τούβλα και σχοινάκια. Συγκεκριμένα τοποθετήθηκαν έτσι ώστε εάν ακολουθηθούν σωστά από τα παιδιά να οδηγούν στους κριμένους θησαυρούς, δηλαδή στα αντικείμενα που σχετίζονται με τον πολιτισμό των χωρών. Τοποθετήθηκαν, λοιπόν, το ένα μπροστά από το άλλο, το ένα δίπλα στο άλλο, σχηματίζοντας είτε ευθεία, είτε στροφή, είτε κύκλο. Πριν την έναρξη του παιχνιδιού δίνεται στα παιδιά ένας χάρτης που του λέει πώς να κινηθούν, πότε να στρίψουν, πότε να συνεχίσουν ευθεία έτσι ώστε να καταλήξουν στους θησαυρούς. Ωστόσο, στη διάρκεια της διαδρομής αυτής ή του κυνηγιού αυτού συναντάνε χαρτόνια τοποθετημένα στο πάτωμα και αυτά τα οποία έχουν κάποιες εντολές σχετικές με κινήσεις που τα παιδιά πρέπει να εκτελέσουν σωστά με το σώμα τους εάν θέλουν να συνεχίσουν το κυνήγι του θησαυρού. Για παράδειγμα, σε ένα από τα χαρτόνια δίνεται η εντολή «Κάντε δύο στροφές γύρω από τον εαυτό σας και έπειτα συνεχίστε την πορεία σας.», άλλο χαρτόνι γράφει «Συνεχίστε κάνοντας τα πέντε επόμενα βήματα σαν να παίζεται κουτσό», έπειτα συναντούν ακόμα ένα που λέει «Πείτε από μία λέξη των χωρών που αναφέρεται το project και έπειτα συνεχίστε την πορεία σας», ένα άλλο που γράφει «Κάντε δέκα επιτόπιες αναπηδήσεις μετρώντας ταυτόχρονα μέχρι το δέκα» και διάφορες εντολές σχετικές είτε με σωματικές κινήσεις είτε με λέξεις και αριθμούς.

Τέταρτη ημέρα δραστηριοτήτων

Διάρκεια συνολικών δραστηριοτήτων: 60 λεπτά

Δραστηριότητα πρώτη: Όταν τα σώματα μιλούν

Διάρκεια 15 λεπτά

Στόχοι

- Να χρησιμοποιήσουν τις σωματικές τους ικανότητες έτσι ώστε να περιγράψουν αυτό που θέλουν
- Να γίνει αντιληπτό πως ακόμα και αν ένας άνθρωπος δεν έχει την ομιλία του, δεν μπορεί να μιλήσει, μπορεί να συνεννοηθεί με άλλους ανθρώπους, να παίζει μαζί τους και να γίνει κατανοητός χρησιμοποιώντας το σώμα αντί του λόγου

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα οι μαθητές καλούνται να παίξουν το γνωστό παιδί της παντομίμας και να κάνουν αναπαράσταση οτιδήποτε σχετικό με μία από τις χώρες στις οποίες αναφέρεται το project, είτε αυτό

είναι ένας παραδοσιακός χορός, είτε οτιδήποτε σχετικό με την Ιταλία, την Αλβανία, την Σερβία ή την Βουλγαρία. Οι υπόλοιποι πρέπει να βρουν όχι μόνο τι ακριβώς αναπαριστά ο συμμαθητής τους αλλά και σε ποια χώρα αναφέρεται.

Δραστηριότητα δεύτερη: Την μπάλα να την κυνηγάς και σε άλλες γλώσσες να μιλάς

Διάρκεια: 15 λεπτά

Στόχοι

- Να μάθουν λέξεις στην γλώσσα των χωρών που αναφέρεται το project
- Να τρέξουν και να κινηθούν

Στο γυμναστήριο του σχολείου τοποθετείται ένα μεγάλο χαρτόνι πάνω στο οποίο γράφονται λέξεις προερχόμενες από τις χώρες που ασχολούμαστε και δίπλα η μετάφραση τους στην ελληνική γλώσσα. Στη δραστηριότητα αυτή χρησιμοποιείται μπάλα την οποία ένα από τα παιδιά πετάει ψηλά φωνάζοντας το όνομα ενός συμμαθητή του. Εκείνος θα πρέπει να τρέξει, να πιάσει την μπάλα πριν πέσει στο έδαφος και να πει μία λέξη είτε στην ιταλική γλώσσα, είτε στην αλβανική, είτε στην σερβική, είτε στην βουλγάρικη. Στην περίπτωση που δεν θυμάται κάποια λέξη από καμία χώρα μπορεί να πάρει τη βοήθεια του χαρτονιού και να δανειστεί μια από τις προτεινόμενες λέξεις, λέγοντας ταυτόχρονα και την μετάφραση της στα ελληνικά. Έπειτα, φωνάζει το όνομα ενός άλλου παιδιού πετώντας την μπάλα στο αέρα και επαναλαμβάνεται η ίδια διαδικασία.

Δραστηριότητα Τρίτη: Θεατρικό παιχνίδι

Διάρκεια: 30 λεπτά

Στόχοι

- Να τους δοθεί η δυνατότητα να δημιουργήσουν ένα θεατρικό, ερχόμενοι έτσι σε επαφή με κάτι τόσο σημαντικό για την πνευματική εξέλιξη του ανθρώπου όπως είναι το θέατρο
- Να δουλέψουν ομαδοσυνεργατικά

- Να δημιουργήσουν το δικό τους θεατρικό σεβόμενοι την ιδιαιτερότητα των λαών, την διαφορετικότητα και των πολιτισμό του καθενός
- Να γίνει αντιληπτό πως ο σεβασμός απέναντι στον πολιτισμό είναι χρέος όλων και πως έτσι οφείλουν να λειτουργούν οι δημοκρατικές κοινωνίες

Οι μαθητές χωρίζονται σε τρεις ομάδες και καλούνται να δημιουργήσουν ένα μικρό θεατρικό. Το θεατρικό αυτό θα έχει άμεση σχέση με τις χώρες που αναφέρεται το project. Συγκεκριμένα θα πρέπει να έχει ως βασική αναφορά τη συνύπαρξη ανθρώπων που προέρχονται από διαφορετικές χώρες, να φανούν ορισμένα βασικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας και γενικά να γίνει αντιληπτό πως μπορεί οι λαοί να έχουν ο κάθε ένας τον πολιτισμό και την ιστορία του, ωστόσο αυτό δεν τους εμποδίζει να έχουν σχέσεις που βασίζονται στη φιλία και στον σεβασμό. Μέσα από τη διαδικασία αυτή θα γίνει αντιληπτό πως η καταγωγή του καθενός και οι ιδιαιτερότητες που λόγω αυτής έχει είναι αποδεκτές και σεβαστές και δεν αποτελούν λόγο περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού. Αντίθετα, το νόημα του θεατρικού της κάθε ομάδας θα πρέπει να στέκεται στο ότι μπορεί ο καθένας να είναι διαφορετικός αλλά κάτω από την έννοια του σεβασμού και της αρμονικής συνύπαρξης μπορούν να βρεθούν και κοινά χαρακτηριστικά. Η κάθε ομάδα παρουσιάζει το θεατρικό που έχει δημιουργήσει και στο τέλος όλα τα παιδιά πιασμένα σε κύκλο χορεύουν από έναν παραδοσιακό χορό της κάθε χώρας. Έναν ιταλικό, έναν αλβανικό, έναν βουλγάρικο, έναν σέρβικο αλλά και έναν ελληνικό.

Συμπεράσματα - Επίλογος

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία, γίνεται σαφές ότι ο χορός αποτελεί πανανθρώπινη διαδικασία και ενυπάρχει στην ιστορία όλων των λαών από τη γέννηση του ανθρώπου. Ο χορός διασώζεται και κληροδοτείται από γενιά σε γενιά, καθώς τα βήματα και οι ονομασίες είτε παραμένουν ίδια, είτε εξελίσσονται μέσα στο χρόνο, χωρίς ωστόσο να χάνουν την ύπαρξη τους. Η διδασκαλία του χορού μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να συνεισφέρει, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο, βοηθά το άτομο στη σωματική κίνηση, στην ευελιξία αλλά και στην εκμάθηση του ρυθμού. Σε συλλογικό επίπεδο, ο χορός ενδυναμώνει τις σχέσεις των ανθρώπων, δημιουργεί ασφαλείς και υγιείς δεσμούς μέσα από τη σωματική έκφραση και φυσικά διευρύνει τις γνώσεις και προάγει το άνοιγμα στις άλλες κοινωνίες. Συνεπώς, αφού βασικός στόχος της εκπαίδευσης είναι η δημιουργία πολιτών που σέβονται τη διαφορετικότητα και τον πολιτισμό του κάθε λαού, ο χορός αποτελεί μέσο για την πραγματοποίηση αυτού του στόχου.

Βιβλιογραφία

1. Σεμογλου, Κλ., Τζάνη, Β.(2015). *Παίζω και μαθαίνω Μελέτη Περιβάλλοντος με τη οικογένεια Παιχνίδη*, Εκδόσεις : Ίων
2. Γρίβα, Ε., Σεμογλου, Κλ. (2015). *Ξένη γλώσσα και παιχνίδι. Κινητικές δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης στην πρωτοσχολική εκπαίδευση*, Εκδόσεις : Κυριακίδης
3. https://arxaiahlis.blogspot.com/2016/11/blog-post.html?fbclid=IwAR3K6Igfz66yLNaNerZLpLILULrPycx8xVuBhTn-pbxKoc5_IBmiHAVYVmg
4. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1#%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1>
5. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1#%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%91%CE%BB%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1
6. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1#%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>
7. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1>
8. http://www.pontos-news.gr/article/191281/ethima-kai-paradoseis-toy-marti-sta-valkania?fbclid=IwAR0tyw477dSHapOlbDIxYD4KG6h7JKDtOu08Opt_OJg7NiteF2Jyi2isGw